

УДК 614:340.134(477)

Роль законодавчого органу України щодо моніторингу державних програм у сфері охорони здоров'я

Н.Г. Гойда, Ю.П. Вдовиченко, Р.О. Моїсеєнко

Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л.Шупика, м. Київ

19 жовтня 2016 року в Комітеті Верховної Ради з питань охорони здоров'я відбулися слухання на тему: «Про виконання Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року». У засіданні Комітету брали участь співробітники Міністерства охорони здоров'я України, Національної академії медичних наук України, представники профільних кафедр, професійні асоціації, громадські організації. Крім того, були представлені всі адміністративні території України спеціалістами, відповідальними за охорону материнства і дитинства.

Під час обговорення даного питання було відзначено позитивні досягнення у результаті виконання заходів Програми, а саме – зниження показників материнської, малюкової та перинатальної смертності. Доповідачі та виступаючі зупинились і на проблемах, що перешкоджали повному виконанню Програми, основною серед яких було недостатнє її фінансування.

У цілому був зроблений висновок, що чітка спрямованість та конкретизація заходів Програми, міжсекторальний підхід співвиконавців, зміни, що відбулись у сфері материнства і дитинства, дозволили оцінити дану програму як успішну.

За результатами проведених слухань Комітет Верховної Ради України з питань охорони здоров'я ухвалив Рекомендації, які направлені виконавцям усіх рівнів з метою реалізації їхніх положень.

Ключові слова: Комітет Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, слухання, репродуктивне здоров'я.

Репродуктивне здоров'я є невід'ємною складовою частиною здоров'я нації в цілому і має стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку суспільства та підтримки національної безпеки держави.

Збереження репродуктивного здоров'я жінок та чоловіків є одним з важливих факторів впливу і на демографічну ситуацію в країні.

Можливість збереження репродуктивного здоров'я забезпечується на основі репродуктивних прав, а вони, у свою чергу, ґрунтуються на визнанні фундаментального права усіх подружніх пар і окремих осіб на здійснення наступного:

а) вільно приймати відповідальне рішення відносно кількості своїх дітей, інтервалів між їхнім народженням та часом їхнього народження;

б) мати необхідні для цього інформацію і засоби;

в) мати максимально високий рівень сексуального та репродуктивного здоров'я, включаючи право приймати рішення з питань, що стосуються репродуктивної поведінки в умовах відсутності дискримінації, примушування та насилля.

Репродуктивні права закріплені також й нормативними актами Європейського Союзу: Міжнародною конвенцією про громадянські і політичні права, Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Європейською конвенцією про права людини.

З метою покращення стану репродуктивного здоров'я населення України та на виконання Європейської регіональної стратегії ВООЗ щодо сексуального та репродуктивного здоров'я в Україні реалізувалася Державна цільова програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року (далі – Програма).

Діяльність у рамках цієї Програми окрім національного рівня включала реалізацію 25 обласних програм з визначеними цілями, відповідальними за виконання, джерелами фінансування та системою звітності.

Виконання заходів Програми було спрямовано на:

- удосконалення нормативно-правової бази з питань охорони репродуктивного здоров'я сім'ї;
- пропагування сімейних цінностей, забезпечення медико-соціальної підтримки молодій сім'ї;
- охорону здоров'я соціально незахищених верств населення;
- розроблення та реалізацію міжгалузевих стратегій, спрямованих на пропагування, формування і заохочення до здорового способу життя, відповідального батьківства та безпечного материнства;
- інформування населення з питань відповідального ставлення до охорони особистого здоров'я;
- проведення просвітницьких заходів з питань охорони здоров'я, пропагування здорового способу життя;
- планування сім'ї, зміцнення репродуктивного здоров'я населення, охорони материнства, а також профілактику онкологічних захворювань;
- забезпечення посилення профілактичної спрямованості медичних послуг щодо збереження репродуктивного здоров'я для кожної цільової групи;
- забезпечення надання високоякісної медичної допомоги у сфері репродуктивного здоров'я та планування сім'ї відповідно до протоколів її надання;
- забезпечення рівних для чоловіків та жінок умов надання послуг щодо збереження репродуктивного здоров'я;
- розширення доступу до медичних послуг підлітків, а також сільського населення;
- розроблення та впровадження новітніх технологій у сфері репродуктивного здоров'я на основі висновків науково-доказової медицини;
- поліпшення матеріально-технічного забезпечення закладів охорони репродуктивного здоров'я;
- удосконалення та оптимізацію системи планування сім'ї тощо.

У 2015 році були підведені підсумки виконання Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року як за статистичними даними, так і даними моніторингу. Окрім того, був проведений комплексний аудит за участі не тільки вітчизняних, а й міжнародних експертів.

Важливим етапом контролю за ефективністю реалізації зазначеної програми стали слухання у Комітеті Верховної Ради України з питань охорони здоров'я на тему: «Про вико-

нання Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року та заходи, що вживаються МОЗ України з метою забезпечення охорони репродуктивного здоров'я населення».

Учасники слухань відзначили, що повною мірою були виконані такі заходи програми, як:

- забезпечення акушерських відділень препаратами для надання невідкладної медичної допомоги у разі кровотечі;
- впровадження клінічних протоколів із сучасних перинатальних технологій згідно з рекомендаціями ВООЗ;
- розроблення та впровадження системи інфекційного контролю в акушерських стаціонарах відповідно до Наказу МОЗ України від 10 травня 2007 року № 234 «Про організацію профілактики внутрішньолікарняних інфекцій в акушерських стаціонарах»;
- безоплатне забезпечення контрацептивами жінок з тяжкими екстрагенітальними захворюваннями, за наявності яких вагітність та пологи загрожують життю жінки, тощо.

Завдяки цьому вдалося суттєво знизити показники материнської та малюкової смертності. Так, показник материнської смертності у 2013 році становив 13,5 проти 17,6 у 2005 році, а показник малюкової смертності знизився з 9,8 у 2006 році до 7,8 у 2014 році. Значно знизився і рівень смертності новонароджених від синдрому дихальних розладів – з 5,5 на 1000 випадків у 2006 році до 0,67 на 1000 випадків у 2016 році.

На показник малюкової смертності (кількість померлих дітей віком до 1 року життя на 1000 народжених живими) суттєво вплинули й закупки сучасного обладнання для надання допомоги новонародженим, що здійснювалися за Програмою.

Також за 2006–2015 рр. завдяки Програмі на 16,5 відсотка збільшилась кількість жінок, які використовують гормональні контрацептиви. Для категорії жінок з екстрагенітальною патологією (одна з груп ризику) забезпечення контрацептивами передбачалось за рахунок державного бюджету за 2010–2015 рр. у сумі 7604,7 тис. грн. Слід зазначити, що щорічно на закупівлю контрацептивів для цієї категорії жінок виділялось 98-100 відсотків коштів від запланованого.

Виконання заходів Програми сприяло також зниженню рівня штучного переривання вагітності в Україні: з 18,6 випадків на 1000 жінок фертильного віку у 2006 році до 9,8 – у 2015 році. Число абортів на 1000 жінок фертильного віку знизено на 47,4 відсотка.

Суттєво знизився показник штучного переривання вагітності у дівчат віком 15–17 років (з 4,77 на 1000 дівчат-підлітків у 2006 році до 1,72 у 2015 році, тобто на 63,9 відсотка).

Порівняння динаміки зниження рівня підліткової вагітності та рівня абортів засвідчило, що молоді дівчата у випадку вагітності частіше вирішують народжувати дитину, а не переривати вагітність.

Відбулося й зниження показника захворюваності на рак шийки матки – 18,0 у 2015 році проти 20,3 на 100 000 населення у 2011 році.

Показники захворюваності на рак грудної залози також мали тенденцію до зниження: у 2011 році показник захворюваності на рак грудної залози на 100 000 населення становив 66,1, у 2012 році – 67,3, у 2013 році – 67,9, у 2014 році – 58,7, у 2015 році – 61,3.

Програмою також було передбачено впровадження системи надання медичних послуг підліткам та молоді на засадах «дружнього підходу» – «Клініка, дружна до молоді». На сьогодні статус «Клініка, дружна до молоді» отримали 139 закладів. Лише протягом 2015 року такі заклади відвідало майже 230 тис. підлітків.

На виконання заходів Програми було суттєво удосконалено і відповідну нормативно-правову базу. Були розроблені та затверджені: клінічна настанова «Планування сім'ї» та

Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) і третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги (Наказ МОЗ України від 21 січня 2014 року № 59 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги з питань планування сім'ї»).

У 2014 році в рамках проекту USAID «Репродуктивне здоров'я в Україні», що виконує Благодійний фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», було проведено незалежне оцінювання політик та послуг у галузі репродуктивного здоров'я та виконання Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року, за результатами якого було виявлено як успіхи в реалізації Програми, так і низку проблем, що перешкождали досягненню поставлених нею завдань.

Основною причиною цих проблем став дефіцит бюджетного фінансування Програми, що протягом усієї її реалізації був суттєво менший від запланованого і майже не покривав її профілактичний та інформаційно-просвітницький напрями.

Слід зазначити, що з державного бюджету фінансувалися лише окремі статті видатків, переважно спрямовані на здійснення централізованих закупівель (медичне обладнання та лікарські засоби), а коштом місцевих бюджетів потреби медичних установ покривалися лише частково. Щорічно відбувалася лише централізована закупівля препаратів для лікування дихальних розладів новонароджених; антирезусного імуноглобуліну для запобігання гемолітичній хворобі новонароджених; препаратів для надання невідкладної медичної допомоги при кровотечах; тест-систем для обстеження груп ризику населення на ТОРСН-інфекції та інші інфекції, які передаються статевим шляхом; контрацептивів для жінок з тяжкими екстрагенітальними патологіями.

При цьому закупівля препаратів частково здійснювалася за рахунок місцевих бюджетів у рамках виконання обласних програм, а також надавалася проектом міжнародної технічної допомоги USAID «Разом до здоров'я».

Було відзначено, що робота з попередження та раннього виявлення раку грудної залози у рамках Програми також проводилася за позабюджетні кошти: благодійними фондами, громадськими організаціями та волонтерськими мережами пацієнтів, міжнародними донорами. Зокрема, у рамках соціальної програми «Разом проти раку грудей» Благодійним фондом «Здоров'я жінки і планування сім'ї» та компанією AVON зібрані кошти, на які закуплено сучасне діагностичне обладнання (стаціонарні та пересувні маммографічні комплекси, УЗД-апарати), що передано 12 обласним онкологічним центрам.

Протягом дії Програми була відпрацьована система проведення оцінювання та переоцінки закладів охорони здоров'я на відповідність статусу «Лікарня, доброзичлива до дитини». Станом на 01 січня 2016 року статус «Лікарня, доброзичлива до дитини» мали 386 закладів охорони здоров'я без урахування тих установ, що знаходяться на територіях АР Крим, м. Севастополя, Донецької та Луганської областей.

Учасники слухань відзначили, що виконання Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року на національному та місцевому рівнях засвідчило, що вона є дієвим стратегічним механізмом реалізації політики держави у поліпшенні здоров'я матерів та дітей, збереженні репродуктивного здоров'я населення та плануванні сім'ї.

Однак на сьогодні в Україні залишається не вирішеною низка проблем у сфері охорони репродуктивного здоров'я населення, таких, як:

- посилення депопуляційних процесів;
- неповноцінна система реалізації репродуктивних прав населення та забезпечення рівного доступу населення

до услуг планирования семьи та охорони репродуктивного здоров'я;

- відсутність ефективних заходів щодо формування навичок статевої культури та охорони репродуктивного здоров'я у підростаючого покоління;
- значний рівень материнської та малокової смертності, ускладнень під час вагітності та пологів;
- високий рівень поширення інфекцій, що передаються статевим шляхом, включаючи ВІЛ-інфекцію;

Роль законодательного органа Украины относительно мониторинга государственных программ в области здравоохранения
Н.Г. Гойда, Ю.П. Вдовиченко, Р.А. Моисеенко

19 октября 2016 года в Комитете Верховной Рады по вопросам здравоохранения состоялись слушания на тему: «О выполнении государственной программы «Репродуктивное здоровье нации» на период до 2015 года». В заседании Комитета приняли участие сотрудники Министерства здравоохранения Украины, Национальной академии медицинских наук Украины, представители профильных кафедр, профессиональные ассоциации, общественные организации. Кроме того, были представлены все административные территории Украины специалистами, ответственными за охрану материнства и детства.

При обсуждении этого вопроса были отмечены положительные результаты, достигнутые в результате выполнения мероприятий Программы, а именно – снижение показателей материнской, младенческой и перинатальной смертности. Выступающие остановились и на проблемах, которые затрудняли выполнение мероприятий Программы, в том числе отмечалось недостаточное ее финансирование.

В целом был сделан вывод, что четкая направленность и конкретизация мероприятий Программы, межсекторальный подход исполнителей, изменения, которые произошли в области материнства и детства, позволили оценить эту программу как успешную.

По результатам проведенных слушаний Комитет Верховной Рады Украины по вопросам здравоохранения принял рекомендации, которые направлены исполнителям всех уровней с целью их реализации.

Ключевые слова: Комитет Верховной Рады по вопросам здравоохранения, слушания, репродуктивное здоровье.

- зростання онкологічної захворюваності органів репродуктивної системи, у тому числі у підлітковому віці;
- щорічне зростання випадків безплідності у жінок і чоловіків та недостатня увага до проблем чоловічого сексуального і репродуктивного здоров'я тощо.

Для вирішення зазначених проблем є нагальна необхідність прийняття Концепції та Загальнодержавної програми «Репродуктивне та статеве здоров'я нації на 2017–2021 роки», що знайшло своє місце у комплексних Рекомендаціях слухань Комітету Верховної Ради України.

Role of the legislative body of Ukraine in the monitoring of state healthcare programs
N.G. Hoida, Yu.P. Vdovichenko, R.A. Moiseienko

In October, 19, 2016 the Verkhovna Rada Committee for Healthcare held hearings “On the implementation the national programme “Reproductive Health of the Nation” for the period till 2015”. The Committee meeting was attended by members of the Ministry of Health of Ukraine, the National Academy of Medical Sciences of Ukraine, representatives of the specialized departments, professional associations, non-governmental organizations. In addition, there were experts responsible for mother and child healthcare from all the administrative territories of Ukraine.

During the discussion such positive results of the Programme were stated as the reduction of maternal, infant and perinatal mortality. The speakers also mentioned the problems which made it difficult to implement the Programme, including the insufficient financing.

In general, it was concluded that a clear focus and concretization of the activities on the Programme, a cross-sectoral approach to its implementing, positive changes in the mother and child healthcare allowed us to estimate this Programme as successful.

On the results of the hearings the Verkhovna Rada Committee on Healthcare adopted recommendations for the executives of all levels to comply with.

Key words: the Verkhovna Rada Committee on Healthcare, hearings, reproductive health.

Сведения об авторах

Гойда Нина Григорьевна – Национальная медицинская академия последипломного образования имени П.Л. Шупика, 04112, г. Киев, ул. Дорогожицкая, 9. *E-mail:* n_gojda@ukr.net

Вдовиченко Юрий Петрович – Национальная медицинская академия последипломного образования имени П.Л. Шупика, 04112, г. Киев, ул. Дорогожицкая, 9. *E-mail:* prore-first@nmapo.edu.ua

Моисеенко Раиса Александровна – Национальная медицинская академия последипломного образования имени П.Л. Шупика, 04112, г. Киев, ул. Дорогожицкая, 9. *E-mail:* prore-likuwa@nmapo.edu.ua

Статья поступила в редакцию 20.03.17